Bahaeddin Ögel

OGUZ - KAGAN DESTANI

1. OGUZ DESTANININ ÖZELLIKLERI

Eski Türk tarihinde hükümdarlarin dogusu, efsanelere büründürülmüs ve kutsal bir olay gibi anlatilmislardi. Hükümdarlar böyle kutsallastirilip, gökten indirilir iken; elbette ki Oguz-Kagan gibi, bütün Türk kavminin atasi olan kutsal bir kisinin menseleri de, Tanriya ve göge baglanacakti. Eski Türklere göre her seyi yaratan ve her varligin sahibi olan tek kutsal sey, gökteki biricik Tanri idi. Aslinda gögün kendisi olan Tanri degildi. Çünkü gök de, yer gibi, maddŒ birer varlik ve yüce Tanri tarafindan yaratilmis, dünyanin birer parçasi idiler. Gök, bir tane idi ve dünyamizin üstünü, bir kubbe seklinde kapliyordu. Fakat bu kubbenin üstünde, daha bir çok gökler vardi. Ayin günesin ve türlü yildizlar ile burçlarin dolastiklari, ayri ayri gökler, uzayin sonsuzluklarini kendi aralarinda paylasiyorlardi. Bütün bunlarin üstünde, bir gök daha vardi ki, bu gökte yaratici, büyük ve tek Tanri oturuyordu. Eski Türkler, gögün katlarini üst üste koyma yolu ile saymamislardi. Fakat sonradan, biraz da dis tesirler sebebi ile gökleri, yedi veya dokuz kat olarak tarif etmege basladilar.

"Oguz-Kagan destanina, Uygur çagindan sonra, hafif dis tesirler girmege basladi":

Göktürk çaginda, eski Türk dini ile inançlari, bozulmadan devam etmekte ve gittikçe de gelismekte idi. Uygur devleti kurulup da, yeni bir çok dinler Türkler arasina girmege baslayinca, durum biraz daha degisti. Çünkü Uygurlar, çok daha önceleri Çin'in ortalarinda gezmisler, ticaret yapmislar ve birçok insanlarla karsilasarak, konusmuslardi. "Bu dis iliskiler, Uygurlara birçok yeni görüsler getirmis ve onlarda, büyük dinlere inanmak ihtiyacini dogurmustur." Ticaret, eski Türk savasçilarinin dini ile, pek bagdasan bir meslek degildi. Eski Türk dini, disiplin, otorite ve savasçiligi, herseyden üstün tutuyordu. Halbuki tüccarlar, daha genis ve rahat bir hayata sahip olmak zorunda idiler. Iste bunun içindir ki, bu zamana kadar Türkler göge ve gökten gelen kutsalliklara inanirlar iken, Uygur çaginda durum birdenbire degisiyordu. Uygurlar, köklerini Suriye'den alip, Iran'da gelisen Mani dinini aldiktan sonra, aya daha çok önem vermeye basladilar. Aslinda ise Türklerde, kutsal olan en önemli sey, gökten sonra dünyamizi isitan günes idi. "Uygurlarin, günesten aya geçmis olmalari, yeni bir düsüncenin baslangici gibi sayilabilirdi". Bu sebeple, Uygurlar çaginda yazilmis Oguz-Kagan destanlarinda, eski Türklerin dedikleri gibi kutsal kisiler, artik "Gögün oglu" degil; "Ayin ogullari" oluyorlardi. Oguz-Kagan da "Ay Tanri" nin bir oglu idi. Destan, daha baslangiçta, söyle basliyordu:

"Aydin oldu gözleri, renklendi isik doldu,
"Ay-Kagan'in o gündü, bir erkek oglu oldu!"

Eski Türkler de iyi ve güzel olaylari, aydinlik ve isikla anlatirlardi. Biz, nasil yeni bir oglu olan dostumuza, "Gözlerin aydin olsun" diyor isek, onlar da Oguz-Kagan'in dogusu dolayisi ile, "Ay Kagan'in gözleri aydin oldu, renklendi", diyorlardi.

"Müslüman olmus Oguz Türklerinin destanlari da, Türk mitolojisinin en eski motifleri ile dolu idiler":

Fakat Türkler, çoktan müslüman olmus ve Islamiyetin ana prensiplerine gönülden baglanmislardi. Aslinda ise, Islamiyet ile eski Türk dini arasinda büyük ayriliklar da yoktu. Buna ragmen, eski Oguz-Kagan destanlari, elbetteki Islamilyetin birçok inançlari ile uygunluk gösteremeyecekti. Bunun içindir ki, Islamiyetten sonra yazilan Oguz-Kagan destanlarinda, biraz daha degisiklik yapilmis ve Islamiyete uydurulmustu. Islamiyeti kabul eden Türkler bizce Uygurlara nazaran, eski Türk an'anesini ve töresini daha çok korumuslardi. TabiŒ olarak biz Oguz Türkleri üzerine, daha büyük bir önem veriyoruz. "Çünkü Oguzlar, bütün Ortaasya ve Türk aleminin, en soylu ve en gelismis zümreleri idiler". Sehir hayatina çoktan baslamis olmalarina ragmen, eski Türk devlet teskilati ile disiplini, onlarin ruhlarindan henüz daha silinmemislerdi. Bu sebeple Oguz Türklerinin destanlarinda, Uygurlarinkine nazaran, daha eski ve daha köklü motifler görüyoruz. Islamiyetten sonraki Türk destanlarina göre, "Oguz-Han'in babasi Kara-Han" idi. Oguz Han'in babasinin, "Kara-Han" adini almasi da bos degildi. Eski Türklerde, "Ak ve kara soylular ile halki birbirinden ayiran, sembolik renkler" idi. "Ak-Kemik", Kaganlar ile, onlarin ogullari idiler. "Kara-Kemik" ise, halk tabakasindan baska bir sey degildi. Diger kitaplarimizda da her zaman söyledigimiz gibi, Türk halklarinin "ak" ve "kara" seklinde ayrilmis olmalarina ragmen, aralarinda bir sinif mücadelesi yoktu. Müslüman Türkler, Oguz-Han'in babasina "Kara-Han" diyorlardi. Çünkü kendisi Müslüman degildi. Müslüman olmak isteyen oglu Oguz-Han'a da engel olmak istemisti. TabiŒ olarak bu fikirlerimiz tam ve kesin degildir. Fakat Türk tarihi ve an'aneleri hakkindaki bilgilerimiz, bizi bu sonuca dogru sürüklemektedirler. Oguz Han Müslüman Türklere göre, babasindan çok, an'anesine baglidir. Bu sebeple Oguz destanini anlatmaga baslarlar iken, hemen söyle derler:

úç gün üç gece geçti, annesine gelmedi,
Annenin memesinden, bir damla süt emmedi.
Bana gelmedi diye, annesi agliyordu,
Sütümü emmedi diye, kalbini dagliyordu.
Aglayip sizliyordu, besige dolanarak,

Sütümü, az em diye, çocuga yalvararak!

2. TúRK MITOLOJISI VE KUTSAL ÇOCUKLAR

Oguz Han diger Türk destanlarinda oldugu gibi dogar dogmaz, bir olgunluk ve erginlik gösteriyordu. Annesi, henüz daha Müslüman olmamisti. Annesine karsi, bu kirginligin sebebi de, bundan baska birsey olmamaliydi. Nitekim az sonra Oguz Han annesi ile konusmaga baslar ve ona söyle der:

Ey, benim güzel annem, ögüdümü alirsan!
Yüce Tanri'ya tapip, eger hakki tanirsan!
O zaman memen alir, ak sütünü emerim!
Bana layik olursan, adina anne derim!

Oguz-Kagan'in annesi, henüz daha üç günlük besikte yatan çocugunun, böyle konusup söylesmeye basladigini görünce, ona kalpten baglanir ve Tanriya inandigini ogluna söyler. Müslüman Türklerin söyledikleri bu Tanri, Islamiyetin Allah'indan baska birsey degildi. Fakat ayni zamanda destanlar, zaman zaman bir "Gök Tanrisi" ndan da söz açiyorlar ve eski Türklerin, gerçek inançlarini açiga vurmaktan geri kalmiyorlardi. Eski Türklerde de "üç sayisi" ve "üç yasinda" olma önemli idi. Fakat Türk mitolojisinin en önemli sayisi "yedi" ile "dokuz" sayilaridir. Müslüman Türklerin Oguz destanlarinda: "Oguz-Kagan, üç gün içinde olgunlasmisti". Halbuki eski Altay destanlarinda: "Çocugun olgunlasmasi için, yedi günün geçmis olmasi gerekiyordu". Hatta çok güzel, söyle bir Altay efsanesi de vardir:

Altay'da olmus idi, bir çocuk dogmus idi,
Dünyaya gelir iken, nurlara bogmus idi.
Yedi kurtlar uçmuslar, koku alip kosmuslar,
"Çocugu ver", demisler, uluyarak cosmuslar.
Annesi çok aglamis, yüregini daglamis,
Çocuk da dile gelmis, yarasini baglamis.
Demis: "Anne, sizlama! Oyala da, aglama!
"Yedi gün mühlet iste, isi bagla saglama!"
Yedi gün mühlet dolmus, annenin benzi solmus,
Oglan besigi kirmis, bir civan yigit olmus.

Bu Altay efsanesi mitolojinin ta kendisidir. Gerçi Oguz-Kagan destani da, bir mitolojidir. Fakat büyük devletler kurup gelisen Türk toplumlari, onun içindeki akla uymayan motifleri ayiklamis ve gerçekçi bir sekle sokmuslardi. Oguz-Kagan destaninda, göklerde dolasip, gögün çesitli katlarini zapteme ve türlü ruhlarla çarpisma, kutsal bir Hakandi. Fakat O, daha çok, bir

insandi. Insanlik özelliklerini tasimis ve insanlarin yasadigi yeryüzünü zaptederek, Tanri adina, idare etmege memur edilmisti. Az önce özetini yaptigimiz Altay efsanesi dikkatle incelenince, daha birçok mitolojik motifler de ortaya çikacaktir. Mesela "Yedi kurt"."Büyük ayi burcu" nun, yedi yildizinda baska bir sey degildi. Çünkü Türklere göre: "(Büyükayi burcu'nun yedi yildizi, kalin ve demir zincirlerle Kutup yildizi'na baglanmis, yedi azgin kurt idiler). Bir ara bu kurtlar, çocugun ati ile tayini da alip götürmek isterler. Bu savaslar sirasinda çocuk sikisinca, akilli ve kutsal buzagisi da ona yol gösterir ve basari saglamasina imkan verir. (Türklere göre 'Küçükayi burcu', iki at tarafindan çekilen, bir arabadan baska birsey degildi.) Bu burcun etrafindan dönen Büyükayi burcunun yedi kurdu, bu iki ati yakalayip yemek isterler ve bunun için de gökyüzünde, durmadan onlarin etrafinda dönerlerdi. (Altay efsanesi göre). Küçükayi burcu, çocugun dostu ve yakini idi. Boga burcu da, herhalde yine bu kahramanin buzagisindan baska birsey olmamaliydi".

Görülüyor ki, Oguz-Kagan destani birdenbire uydurulmus ve yazilmis bir hikaye degildi. Onun kökleri, yüzyillar önce inanilmis ve söylenmis, Türk efsaneleri ile inançlarina dayaniyordu. Süzüle, süzüle, akla mantiga uymayan bölümlerin, gerçege uydurulmasi ile, bütün Türklerin mali olan Oguz-Kagan destani meydana gelmisti.

3. OGUZ - KAGAN'IN DOGUSU

"Oguz-Kagan, kutsal bir sekilde dogmustu":

Az önce, büyük Türk kahramanlarinin, genel olarak kutsal bir sekilde dogduklarini söylemistik. Elbette ki Oguz-Kagan'in da dogusu da, kutsal ve fevkalade bir sekilde olmaliydi. Nitekim Uygurlarin Oguz-Kagan destani, O'nun dogusunu söyle anlatiyordu:

Gök mavisiydi sanki, benzi bu oglancigin!
Agzi kipkizil ates, rengi bu oglancigin!
Al, al idi gözleri, saçlari da kapkara,
Perilerden de güzel, kaslari var ne kara!

Oguz-Kagan dogarken, benzinin rengi tipki gök mavisi gibi idi. Yüz, eski Türklere göre, insanin en önemli bir yeri idi. Utanç, kötülük ve hatta kutsallik bile, insanin yüzüne akseden özellikleri idiler. Kötü bir insanin yüzü, elbette kara idi. Iyilerin de yüzleri, akti. Ama kutsal insanlarin yüz rengi, gök mavisinden baska birsey olamazdi. Çünkü gök, Tanri'nin oturdugu ve hatta bazan, Tanri'nin kendisinden baska birsey degildi. "Oguz-Kagan dogarken, yüzünün gök renkten olmasi, onun gökten geldigini ve Tanri'nin rengini tasidigini gösteren bir belirti idi." Biz yanlis olarak Türklerin, "Gök Börü", yani gök kurt dedikleri kutsal kurda, bozkurt adini veregelmisiz. Aslinda ise gök ile boz arasinda büyük ayriliklar vardir. Türklerin kutsal

kurtlarinin rengi de gök idi. Çünkü o Tanri tarafindan gönderilmis bir elçiden baska bir sey degildi. Belki de Tanri'nin ta kendisi idi. Tanri, kurt sekline girerek Türklere görünüyor ve onlara basari yolu açiyordu. Onun için de, kurdun rengi gömgök idi. Daha sonralari Türkler, gök rengini olgunluk, erginlik ve tecrübenin bir sembolü olarak görmüslerdir.

Oguz-Kagan'in agzi atese niçin benzetilmisti":

Bugün Anadolu'da söylenen, "Gözleri Kanli" deyimi de, bize çok seyler ifade eder. O'nun gözlerinin al olusu, daha dogrusu kan rengine benzemesi, Oguz-Kagan'in büyük bahadarliginin, bir özelliginden baska bir sey degildi. Cengiz-Han da dogarken "avucunun içinde bir kan pihtisi" tutuyordu. Bunu gören annesi ile babasi sasirmis ve hemen Samanlara kosmuslardi. Samanlar ise, O'nun dünyayi zaptedecegini ve büyük bir bahadir olacagini söylemislerdi. Fakat Cengiz-Han çagi ile ilgili efsaneler, en eski Türk ve Ortaasya özelliklerini göstermiyorlardi. Elbetteki onlari kökleri de, Türk mitolojisine dayaniyordu. Fakat Çin yolu ile, Mogollara birçok yabanci tesirler girmisti. Türklerde yeni dogan kahramanlar, avuçlarinda bir kan pihtisi tutmazlardi. Çünkü biraz da, eski Hint mitolojisinin motiflerinden biri idi. "Türklerin kahramanlarinin gözleri, kirmizi ve kizildir." Çinde de, bu vardir. Fakat çin kahramanlarinin gözleri yalniz kirmizi olmakla kalmazlar, ayni zamandan cam gibi de parlarlardi. Çinliler, "Büyük bir Göktürk Kagani Mohan Kagan'dan söz açarken, onun da yüzünün kipkirmizi ve gözlerinin cam gibi parladigini" söylüyorlardi. Herhalde Mohan-Kagan, acayip bir fizyonomiye sahip degildi. Fakat 20 sene müddetle, bütün Çin'i korkutmus ve diz çöktürmüs bir hükümdardi. Eski Türkler, kirmizi renk için genel olarak "al" sözünü kullanirlardi. Fakat bu söz sonradan, biraz da manevi bir anlam almisti. Nitekim logusalari basan ve kötülük yapan, "Albasti" da, yine bu rengi tasiyordu. Altay Türkleri, büyük kurt sürülerini idare edip, köylere korkunç zararlar veren kurtlara da, zaman, zaman, "al-börü" derlerdi. Bu allik, kurdun veya albasti gibi ruhlarin renginden dolayi degil; daha çok, onlarin korkunç zararlar vermesinden ileri geliyordu. Çünkü onlar güçlü ve kudretli idiler. Tipki yeryüzünü zapteden ve kendi egemenligi altinda toplayan Oguz-Kagan gibi.

"Oguz-Kagan'in yüzünün rengi gök mavisi, gözleri de al, yani kirmizi idi".

Bazilari al sözünü, "ela" seklinde anlamak istemislerdi. Fakat tabiŒ olarak, bunun asli yoktur. Çünkü, "Oguz-Kagan'in saçlari da kara" idi. Sari degil. Bu sebeple gözlerinin ela olmasina da, hiçbir sebep yoktu.

4. OGUZ - KAGAN'IN ÇOCUKLUGU

"Türk mitolojisinde kahramanlar, 'üç' veya 'yedi' günde konusurlardi":

Az önce, Müslüman olmus Türklerin Oguz-Kagan destanlarindan söz açarken, Oguz-Kagan'in üç günde konusmaga basladigini belirtmistik. Islamiyetin tesirleri görülmeyen, Uygurca Oguz Kagan destaninda da, ayni seyleri görüyoruz. Ama, yukarida da dedigimiz gibi, eski Türk efsanelerinde büyük kahramanlar çogu zaman "Yedi günde kendilerine gelir ve kirk gün sonra da bir delikanli gibi hayata baslarlardi". Nitekim Uygurlarin Oguz Destani, Oguz'un küçüklügünü söyle anlatiyordu:

Geldi ana gögsünü, aldi emdi sütünü,
Istemedi bir daha, içmek kendi sütünü.
Pismemis etler ister, as yemek ister oldu,
Etraftan sarap ister, eglenmek ister oldu.
Ansizin dile geldi, siirler düzer oldu,
Aradan kirk gün geçti, oynasir, gezer oldu.

Geldi ana gögsünü, aldi emdi sütünü,
Istemedi bir daha, içmek kendi sütünü.
Pismemis etler ister, as yemek ister oldu,
Etraftan sarap ister, eglenmek ister oldu.
Ansizin dile geldi, siirler düzer oldu,
Aradan kirk gün geçti, oynasir, gezer oldu.

"Türkler yemeklerini, ilk çaglardan beri pisirerek yerlerdi":

Türkler herhalde, tarihten çok önceki çaglarda bile, yemeklerini pisirerek yemege baslamislardi. Nitekim, Göktürklerin Çin kaynaklarinda bulunan ilk efsaneleri de, "Ilk Türk Atasinin, atesi icat ettigini ve yemekleri pisirmegi ögrettigini," söylüyordu. Sibirya'nin tundralarinda yasayan geri halklar, Türklere nazaran çok daha sonraki çaglarda yemeklerini pisirip, yemegi ögrendiler. Nitekim, Fin'lerle Macar'larin atalari olan Bati Sibiryalilar, kendi atalarinin çig et yediklerini söylerler ve bununla ögünürlerdi. Onlar, daha güneylerindeki Ortaasya Türk halklarina, "yemeklerini pisirenler" derler ve kendilerini, onlardan ayirirlardi. Gerçi bu Sibirya halklarin da, sonradan yemeklerini pisirmege baslamislardi. Ama, zaman zaman bu eski hatiralari yadetmek için "çig et yeme törenleri" yapmagi da, ihmal etmezlerdi. Türk mitolojisinde, Türk çig et yedigine dair, elimizde hiçbir delil yoktur. Ama büyük kahramanlar, o kadar korkunç idiler ki, zaman zaman çig et bile yerlerdi. Onun için Oguz-Kagan'in, çig et istemesinin sebebi de, bundan ileri geliyordu.

"Oguz-Han'in vücudu, güçlü ve korkunç hayvanlara benzetilirdi":

Dede Korkut masallarinda da büyük kahramanlarin yürüyüsü, arslanlara benzetilmis ve vücut yapilari da, korkunç hayvanlar gibi anlatilmislardi. Oguz-Kagan destaninda da, az da olsa bunlari görmüyor degiliz. Uygurlarin Oguz destani, Oguz-Kagan'in seklini, söyle anlatiyordu:

Öküz ayagi gibi, idi sanki ayagi,
Kurdun bilegi gibi, idi sanki bilegi.
Benzer idi omuzu, ala samurunkine,
Gögsü de yakin idi, koca ayininkine!

Destana göre, Oguz'un elleri ve pençesi, ayinin büyük ve güçlü pençesini andiriyordu. Ama kurdun bilegi baska idi. Kurt, yeryüzündeki hayvanlar içinde, kosma bakimindan, en dayanikli hayvandi. Bir türlü yorulma bilmezdi. Bilegi ince idi. Fakat o ince bilekli kurdun pençesi korkunçtu. Bir samur büyüklügündeki, killi omuzlar ve ayinin gögsü gibi, gergin ve siskin gögüsler, Oguz-Kagan'in bir insan olarak ne derece güçlü oldugunu anlatmaga yarayan sözlerdi.
"Oguz-Kagan'in vücudu niçin "tüylü" idi":

Eski Türkler, "ilk insanin, tüylü olduguna inanirlardi." Altaylarda yasayan birçok efsanelerde, bu konu ile ilgili, sayisiz örneklere rastliyoruz: "Tüylere kapli olan ilk insan, Tanri'ya karsi günah islemis ve bundan dolayi da tüyleri dökülmüstü. Tüyleri dökülünce de insanoglu, bir türlü hastaliktan kurtulamamis ve ölümsüzlügü elinden kaçirmisti. (Bir söylenise göre) Tanri, insani yaratirken seytan gelmis ve insanin üzerine tükürerek, her tarafina pislik içinde birakmisti. Tanri da, insanin disini içine, içini de disina çevirmek zorunda kalmisti. Bu suretle insanin içinde kalan seytanin pisligi ve tüyler, insanoglunun ruhunu ve ahlakini kötü yapmisti. Insanin gerçi disi, Tanri yapisi idi ve güzeldi ama; içi seytan tarafindan kirletilmis ve seytana benzer, bir özellige bürünmüstü". Bu sebeple Ogus destaninda, bu çok eski Türk inançlarinin izlerini de buluyoruz. Çünkü Oguz-Kagan, bizim gibi tüysüz degil; her tarafi killarla dolu ve fevkalade bir yaratikti:

Bir insan idi fakat, tüyleri dolu idi,
Vücudu killi idi, çok uzun boylu idi.
Güder at sürüleri, tutar, atlara biner,
Daha bu yasta iken, çikar, avlara gider.
Geceler günler geçti, nice seneler doldu.
Oguz da büyüyerek, bir yahsi yigit oldu!

5. OGUZ - KAGAN'IN GENÇLIGI

Türk mitolojisinde büyük kahramanlarin, çocukluk ile gençligini birbirinden ayiran, bazi önemli, çaglar vardi. Altay efsanelerinde bu çag, daha çok "Ad koyma" töreni ile baslardi. Adi olmayan bir çocuk, henüz daha yetiskin bir genç ve kahraman sayilmazdi. Bir gencin ad alabilmesi de, kolay bir is degildi. Elbette adsiz bir insan olamazdi. Her çocuga Türkler, dogusundan itibaren bir ad verirlerdi. Fakat bu ad, onun gerçek adi ve ünvani sayilmazdi. Hatta Türkler kahramanlarina, her yeni bir basari üzerine, yeni bir ad daha verirlerdi. Daha yüksek bir rütbeye terfi eden kimseler bile, yeni memuriyet unvani ile beraber, ayrica bir ad da alirlardi. Bu sebeple Çin kaynaklari, bu bakimdan bize bir çok güçlükler çikarmislardir. Mesela, büyük bir komutan veya Kagan'in, bir gençlik adi vardir. Geçliginde büyük söhret elde eden bu komutanlar, Çin kaynaklarinda çogu zaman, gençlik adlari ile adlandirilirlardi. Zaman zaman bunlar, bazi savaslar dolayisi ile yeni ünvanlar alirlardi. Fakat Çin kaynaklarinda bu Türkler, gençlik ve olgunluk adlari ile geçince, tarihçeler için, kimin kim oldugunu anlamak, adeta çok güç bir hale girer. Bu sebeple Oguz Han'inda, gerçek bir ad ve unvan alabilmesi için, büyük bir kahramanlik ve basari göstermesi lazimdi. Eski Türk tarihinde de, "Bas kesmeyen ve kan dökmeyen" sehzadelere, gerçek adlari verilmezdi.

6. OGUZ'UN BIR GERGEDAN ÖLDúRMESI

"Oguz korkunç bir gergedan öldürerek, erginligini ispat etmisti":

Bunun içindir ki, Oguz-Kagan, insanlari ve sürüleri yiyen bir gergedani öldürür ve milletini, büyük bir beladan kurtarir. Eski Türkler, karanlik ve sik ormanlara da saygi gösterir ve hatta onlara tapilanirlardi. Türk tarihinde, yeni tahta çikan hükümdarlarin, bir orman dikerek, kendi adlarina yetistirdikleri de görülmemis degildir. Nitekim Ogu-Kagan destaninda da, Oguz'un yurdunun yaninda büyük bir orman ve içinde de bir "gergedan" yasardi. Destan bu olayi söyle anlatiyordu:

Bir büyük orman vardi, Oguz yurdundan içre,
Ne nehir irmaklar, akardi bu orman içre.
Ne çok av hayvanlari, ormanda yasar idi,
Ne çok av kuslari da, üstünde uçar idi.
Ormanda yasar idi, çok büyük bir gergedan,
Yer idi yasatmazdi, ne hayvan ne de insan!
Basardi sürüleri, yer idi hep atlari,
Yokluk verir insana, alirdi hayatlari!
Vermedi hiçbir zaman, insanogluna aman!

Hepimiz biliyoruz ki, Ortaasya'da "gergedan" yoktu. Türklerin gergedan görmüs olmalari da, pek ihtimal dahilinde degildi. Ama gergedanin, çok korkunç bir hayvan oldugu kulaktan kulaga, Ortaasya'ya kadar gelmis ve Türk mitolojisinde de gerekli yerini almisti. Gergedanin yasadigi bölgeler, Çin'e yakin olan bölgelerdi. Fakat Çinliler de gergedanin esas seklini bilmiyorlardi. Çinlilere göre, "Gergedan, burnunun ucunda sivri boynuzu bulunan, bir geyikten baska birsey degildi". Ama gergedan, Çin'de büyük bir öneme sahipti. Çünkü Çin Imparatorlari ile büyük komutanlar, zirhlarini gergedan derisinden yaparlardi. Bu bakimdan onlar gergedanin derisini ve dolayisi ile, bu hayvanin büyüklügünü de tasavvur edebiliyorlardi. Gergedan motifi bakimindan Türk mitolojisine, Çin tesirleri de olabilirdi. Fakat gergedanla ilgili bilgiler Türklere daha çok Bati Türkistan ve Hindistan yolu ile gelmisti. Türkler gergedana "kiyant" derlerdi. Bu söz de, Hindistan ile Bati Türkistan'da yayilmis bir deyimdi. Oguz-Kagan, kendi milletine bu kadar zarar veren gergedani duyunca, onu avlamak ister ve yola çikar. Destan Oguz'un yila çikisini söyle anlatiyordu:

Oguz-Kagan derlerdi, çok alp bir kisi vardi,
Avlarim gergedan: diye o yere vardi.
Kargi, kiliç aldi, kalkan ile ok ile,
Dedi: "Gergedan artik, kendisini yok bile!
Ormanda avlanarak bir geyigi avladi,
Bir sögüt dali alip, bir agaca bagladi.
Döndü gitti evine, sabah olmadan önce,
Tam tan agariyordu, geyigine dönünce,
Anladi ki gergedan, geyigi çoktan yuttu,
Geyigin yerine de, büyük bir ayi tuttu.
Belinden çikararak, altin bakma kusagi,
Ayiyi asti yine, o agaçtan asagi,

TabiŒ olarak efsaneye göre, gergedan ayiyi da yutmustu. Çok iyi biliyoruz ki gergedan, otla geçinen bir hayvandir. Halbuki gergedani yakindan tanimayan Türkler, onun et yedigini zannediyorlardi. Çünkü onlara göre, bütün korkunç hayvanlar et yerler ve etle beslenirlerdi. Oguz'un belindeki kusagi altindi. "Kusak, Türkler için çok önemli bir hükümdar sembolüdür". Çünkü her hükümdarin belindeki kemerin altin olmasi, onun hükümdarligini gösteren bir sembol ve belirti idi. Oguz-Kagan, daha gençliginde bu kusagi kusanmis ve hükümdarliga hazirlanmisti. Öyle öyle anlasiliyor ki Oguz-Kagan gergedana büyük bir tuzak kurmus ve onu, bu yolla avlamak istemisti. Fakat gergedan, her defasinda bu tuzaga düsmeden, gelip, avini almasini bilmisti. Bunun için Oguz, baska yol görmemis ve bizzat kendisi, gergedanin karsisina çikarak, onu öldürmek zorunda kalmisti. Destan bu korkunç vurusmayi da, söyle anlatiyordu:

Yine sabah olmustu, agarmisti çoktan tan,
Oguz bakti ki almis ayisini gergedan.
Artik bu durum onu, can evinden vurmustu,
Agaca kendi gidip, tam altinda durmustu!
Gergedan geldiginde, Oguz'u görüp durdu,
Oguz'un kalkanina, gerilip bir bas vurdu!
Kargiyla gergedanin, basina vurdu Oguz!
Öldürüp gergedani, kurtardi yurdu Oguz!
Keserek kiliciyla, hemen basini aldi,
Döndü gitti evine, iline haber saldi!

"Altay Türk efsanelerindeki kahramanlar da, boynuzlu" canavarlar öldürürlerdi":

Oguz-Kagan'in korkunç bir canavar öldürerek, kendi yurdunu kurtarmasi, Türk mitolojisinin ilk ve son motifi degildir. Bu motif, disaridan gelmis bir tesire de baglanamaz. Gerçi Türkler gelisip yayildiktan sonra, "gergedan" gibi korkunç hayvanlarin bulundugunu da duymuslar ve efsanelerini bu yeni bilgilere göre anlata gelmislerdi. Fakat bu olayin kökleri, çok eski Türk inançlarindan ve efsanelerinden geliyordu. Nitekim, Altay efsanelerinde de, buna benzer olaylar görüyoruz. Bu efsanelerdeki kahramanlarin, öldürdükleri canavarlar da, "boynuzlu" idiler. Bu efsanelerden birini, çok kisa olarak özetleyip, asagida verelim:

Yedi gün geçmisti ki, oglan basladi ise,
Demir besigi kirdi, kendini atti disa.
Yedi dagi dolasti, yedi geyik avladi,
Boynuzlarini yonttu, birbirine bagladi.
Öyle bir yay yapti ki, kirissiz olmaz idi,
Böyle büyük yaya da, her kiris uymaz idi.
Duydu bir hayvan varmis, çok büyük bir canavar!
"Bari gideyim", dedi, "Belki derisi uyar!"
Oglan göklere gider, devlerle de savasir,
Büyük bir daga çikar, canavara ulasir,
Bu ne müthis hayvandi, bir daga yaslanmisti,
Bir daga da yatmisti, upuzun uzanmisti.
Oglana bakaraktan, sanki göz kirpiyordu,
Uzun boynuzlariyla, gökleri yirtiyordu!...

Bu Altay efsanesi, tam bir mitolojidir. Çünkü efsanenin kahramani, ati ile göklerde uçar ve

gögün katlarini gezerek, canavari aramaga koyulur. Oguz-Kagan destanindaki canavar, Oguz yurdunun hemen yanindaki bir ormanda yasamaktadir. Altay efsanesindeki canavar ise, göklerin derinligindeki, efsanevŒ daglarin ve göllerin içinde yasar.

"Müslüman Türkler, Oguz-Kagan'in gençligini mitolojiden kurtarmak istemislerdi": Müslüman Türkler, Oguz-Han'in ad almasi için, böyle bir kahramanlik yapmasini gerekli görmemislerdi. Oguz-Han, kendi adini kendi vermis ve bütün Oguz milleti de, onun bu arzusuna uymuslardi. Efsaneler, onun ad alisini söyle anlatiyorlardi:

Büyük toy yapilirdi, eski Türk adetince,
Böyle ad seçilirdi, çocugun kudretince,
Kara-Han atlar kesti, Oguz ad bulsun diye,
Çagirdi hep Türkleri, yurdu sen olsun diye.
Oguz-Han birden bire, adim Oguz'dur dedi,
Beklemedi kimseyi kendi adini verdi,
Ne kadar Türk var ise, hepsi sasa kaldilar,
Bu Tanri sözü deyip, buyruga katildilar.

Bundan da anlasiliyor ki Oguz-Han'in daha çok küçük yasta iken kendi adini koymasi, milletince bir Tanri buyrugu gibi kabul edilmisti. Daha sonraki Türk efsanelerinde oldugu gibi burada, gök sakalli bir ihtiyar görülmüyordu. Oguz-Han, Tanrinin gönderdigi gök sakalli elçilerin yerine bizzat geçmis ve kendi adini, kendisi vermisti. Daha sonraki Oguz destaninin parçalari sayilan "Dede Korkut" hikayelerinde, çocuklarin adlari, genel olarak "Dede Korkut" un kendisi tarafindan verilirdi. Anadolu Masallarinda ise gök sakalli ihtiyarlar ile "Hizir" in ve hatta "Dede Korkut" yerine, ihtiyar dervisler geçmislerdi.

7. OGUZ KAGAN'IN EVLENMESI

Müslüman Türkler Oguz Kagan'i, normal bir insan gibi kabul etmisler ve onu, öylece evlendirerek, bir yuva kurdurmuslardi. Halbuki Islamiyetin tesirleri görülmeyen Oguz destanlarinda, durum daha baskadir. Uygurlarin Oguz destanina göre Oguz Kagan, "Gökten inen gögün kizi ve yerdeki bir agaç kogugundan çikan, yerin kizlari ile evlenmis" ve bu yolla soyunu meydana getirmisti. Burada artik Oguz-Kagan destani, bir destan degil; daha çok, gerçek bir mitoloji halinde idi. Öyle bir mitoloji ki, Türklerin dünya görüslerini, uzay anlayislarini ve dolayisi ile, Cihan hakimiyeti hakkindaki düsünce ve isteklerini, hep kendisinde topluyordu. Oguz-Kagan, mitolojik bir Türk hükümdari idi. Yeryüzünü zaptetmis ve büyük bir devlet kurmustu. Bu olay, tipki bir tarih gibi anlatiliyordu. Ayni zamanda destanda, bir hikaye çesnisi de vardi. Ama Oguz destani, Binbir Gece Masallari gibi, hayal mahsülü ve uydurulmus, bir masal degildi. Oguz-Kagan destani, Türklerin düsünüs, inanis ve binlerce seneden beri

geliserek, olgunluga erismis fikirlerinin, bir özeti gibi idi. Fikirler, düsünceler ve semboller, tarih olaylari ile anlatilmislardi. Oguz-Kagan da, hatunlari da, çocuklari ve akinlari da, hepsi birer sembolden baska seyler degil idiler. Oguz-Kagan'in gökten inen kizla evlenisini, Uygurlarin destani söyle anlatiyordu:

OGUZ'UN, GÖGúN KIZI ILE EVLENMESI

Oguz-Kagan bir yerde, Tanriya yalvarirken,
Karanlik basti birden, bir isik düstü gökten,
Öyle bir isikti ki, parlak aydan, günesten.
Oguz-Kagan yürüdü, yakinina isigin,
Gördü, oturdugunu ortasinda bir kizin.
Bir ben vardi basinda, ates gibi isigi,
Çok güzel bir kizdi bu, sanki Kutup yildizi!.
Öyle güzel bir kiz ki, gülse, gök güle durur!
Kiz aglamak istese, gök de aglaya durur!
Oguz kizi görünce, gitti akli beyninden,
Kiza vuruldu birden, sevdi kizi gönülden.
Kizla gerdege girdi, aldi dilediginden!

Eski Türklere göre, hem gök ve hem de yer, kutsal idiler. Iran'da ve Avrupa mitolojisinde oldugu gibi, yer kötülügün ve fenaligin bir sembolü degildi. Ama gök, yerden daha önemli idi. Bu sebeple Oguz-Kagan ilk önce, gökten inen kutsal kizla evlenmisti. Daha sonraki Altay efsanelerinde de, buna benzer motifler görüyoruz. "Altay daglarinin vadilerine sikismis kalmis olan bu Türkler, büyük devlet kuramamislardi. Onlarin, ne Kaganlari ve ne de hükümdarlari vardi. Bu Türkler arasinda, kaganlarin yerlerini, Samanlar aliyorlardi". Çünkü, cemiyet içinde söz ve güç sahibi olanlar, Samanlar idiler. Bu sebeple Samanlarin soylari da, eski Türk Kaganlari gibi kutsal ve gökten geliyorlardi. Bu efsaneye göre: "Samanlarin atasi olan büyük bir Saman, gökle yerin kizi ile evlenmis ve onlardan, Altay Samanlari türemisti. (Bazilari da), gökle sularin kizlari ile evlenmislerdi". Bütün bunlar bize gösteriyor ki, belirli mitoloji motifleri, her bölgeye ve çaga göre degisiyorlar; fakat ana özelliklerini kaybetmiyorlardi. Bundan sonra da Oguz-Kagan, yerin kizi ile evlenir. Destanlar, Oguz-Han'in bu ikinci hatunu bulusunu da, söyle anlatirlar:

OGUZ'UN, YERIN KIZI ILE EVLENMESI

Ava gitmisti birgün, ormanda Oguz-Kagan:
Gölün tam ortasinda, bir agaç gördü yalniz,

Agacin kogugunda, oturuyordu bir kiz.
Gözü gökten daha gök, sanki Tanri kiziydi,
Irmak dalgasi gibi, saçlari dalgaliydi.
Bir inci idi disi, agzinda hep parlayan,
Kim olsa söyle derdi, yeryüzünde yasayan:
"Ah! Ah! Biz ölüyoruz! Eyvah, biz ölüyoruz!"
Der, bagirip dururdu! Tipki tatli süt gibi, aci kimiz olurdu!
Oguz kizi görünce, basindan akli gitti,
Nedense yüregine, kordan bir ates girdi.
Gönülden sevdi kizi, tuttu aldi elinden,
Kizla gerdegi girdi, aldi dilediginden.

"Bir gölün ortasinda bulunan adalar", Türk mitolojisinin en önemli motiflerinden biridir. Uygurlarin Türeyis efsanelerinde ise bu kutsal adacik, iki nehrin kavustugu bir yerde bulunuyordu. Oguz-Han destanindaki Kipçak Bey'de, "Göl ortasinda bulunan bir adacikta agaç kovugunda dogmustu". Agaç, köklerini yerden aliyor ve kimbilir yerin ne kadar derinliklerine kadar inebiliyordu. Bu sebeple bereketin sembolü olan agaç, yerin soylarini da temsil edeyordu. Destan, "Gögün kizini Kutup yildizina benzetirken, yerden gelen kizin saçlarini ise, irmak dalgalari gibi" gösteriyordu. Gögün kizi göge, yerin kizi da yere benziyordu.

"Müslüman Türkler, Oguz-Kagan'i normal bir insanmis gibi evlendiriyorlardi":

Islamiyeti kabul etmis olan Türkler ise, daha baska türlü düsünüyorlardi. Onlar Oguz-Han'i, normal bir insan olarak kubul ediyorlar ve kendi fikrine uygun, bir kiz aliyor gibi gösteriyorlardi. Oguz-Han, iki amcasinin da kizini almis; fakat onlari yola getirip, müslüman edememisti. Bunun üzerine, her iki karisinin da yüzüne bakmamis ve onlara elini bile degdirmemisti. úçüncü amcasinin kizi, digerlerine nazaran daha çirkindi. Fakat küçüklügünden beri, Oguz-Han'i bütün kalbi ile seviyordu. Oguz, en sonunda bu kiza getmis, içini açmis ve müslüman oldugu takdirde, kendisi ile evlenecegini söylemisti. Bu teklifi çoktan beri bekleyen kiz, aglayarak Oguz'a bakmis ve söyle demisti:

Ben ne Allah tanirim, ne de Tanri bilirim!
Senin sözün buyruktur, hep pesinden gelirim!
Sen ne dersen o olur, fermanindan çikamam!
Sen var iken basimda, baskasina bakamam!

Oguz bunu duyunca, çok sevinmis ve artik kaygisi dinmisti. Bunun üzerine kiza, Tanriya inanmasini söyleyerek, söyle demisti:

Ey, sevgili hatunum! Benim ey essiz esim!
Gönlümde ebediyen, yanacak ey atesim!
Tanrinin birliginde, bir defa iman getir,
Sev onu! Varligima, seninle bir can getir.

Kiz Oguz Han'in bu sözü üzerine Tanriya inandigini söyleyerek artik müslüman olmustu:

Sözünü kabul ettim, senin yoluna geldim!
Tanrinin birligiyle, canimi sana verdim!

Müslüman olan Türklerin, eski Oguz-Kaganlarindan ve onun destanlarindan vazgeçemeyerek, yeni olarak düzdükleri bu hikayeler, aslinda en eski Türk mitolojisinin ana çizgileriyle bir benzerlik göstermiyorlardi. Fakat ne yapsinlar ki, onlar da müslüman olmuslardi ve müslümanligi, yalnizca X. yüzyilda degil; ta Oguz Han zamanindan beri tanidiklarini ve bildiklerini göstermek istiyorlardi. Müslüman tarihçiler, Oguz-Han'in yasadigi çaglar hakkinda da, bize bazi bilgiler verirler. Mesela Hiveli meshur Ebul Gazi Bahadir Han'a göre Oguz-Han, zamanimizdan 5000 sene önce yasamisti. "En önemli nokta da su idi ki, Ebul Gazi Bahadir Han Oguz-Han'i, Iran'in en eski atalarindan daha önceye koyuyor ve Türkleri, bir millet olarak Iran'lilardan daha eski tutuyordu. Bu efsaneler Türklerin, Islamiyeti ve Allah'i, 5000 sene önceleri ve hatta insanligin ilk yaratilis siralarinda tanidiklarini, söylemek istiyorlardi". Henüz daha müslümanligin ne demek oldugunu bilmeyen Türkler "Allah" sözünden habersiz idi. Eski Türk tarihçilerine göre, "Allah" sözünün manasini anlamayan Türkler, Oguz-Han'in siir okudugunu veyahut da sarki söyledigini zannederlermis. Bunlar da, Müslüman Türkler tarafindan, bir Türk olarak uydurulmus, düzenlenmis ve genis halk kitleleri arasinda yayilmis hikayelerdi.

Öyle anlasiliyor ki Türkler, Islamiyetin öncülügünü, Araplara ve hatta Peygambere bile vermek istemiyorlardi. Bu duruma göre, "Oguz-Han Türklerin ilk ve en eski peygamberleri oluyordu. Gerçi bu da, Islamiyetin esaslarina aykiri idi. Fakat Türk kitlelerinin, milliyet ve üstünlük hislerini göstermesi bakimindan bizler için bir önem tasiyordu".

8. YER VE GÖK VARLIKLARININ OGUZ'UN OGLU OLMALARI

"Gök ve yerin türlü varliklari, Oguz-Han'in ogullari oluyorlardi":

Oguz-Han, "gökten bir ates gibi, isik halesi içinde inen gögün kizi" ile evlendikten sonra, üç oglu olmustu. Bu ogullarinin adlari, "Gün-Han", "Ay-Han" ve "Yildiz-Han" koymasi, bize çok

sey ifade eder. Zaten gögün belli basli varliklari, günes, ay ile yildizlar idiler. Agaç kogugunda buldugu yerin kizindan da, yine üç oglu oluyordu. Bunlarin adini da "Gök-Han", "Dag-Han" ve "Deniz-Han" koyuyordu. Burada Türk mitolojisi ile Türk düsünce düzeninin, çok önemli bir meselesi ile karsilasiyoruz. Yerin kizindan dogan çocuklardan birinin adi "Gök-Han" idi. Ayrica "Gök-Han" yerin kizinin çocuklarinin, en büyügü idi. Yerin kizindan, "Gök-Han" in dogmus olmasi, ilk bakista bizi sasirtiyordu. Halbuki bu kitapta sik sik söyledigimiz gibi gök kubbesi, aslinda Türklerce, maddŒ bir varlik gibi düsünülüyordu. Türkler gök kubbesini uzaydan ayri düsünüyorlardi. Asil gök, günes ve ay ile yildizlarin dolastiklari, uzay idi. Eski Göktürk kitabelerinde de söylendigi gibi: Tanri, gök ile yeri yarattiktan sonra, ikisi arasinda da, insanoglunu yaratmisti. Yer ile gögü yaratan Tanri, gök kubbesinin üstünde ve sonsuz feza içinde bulunuyordu. Eski Türkler göge, "Tengri" derlerdi. "Tengri", hem "gök" ve hem de "Yüce-Tanri" anlamina geliyordu. Ama onlar, gök kubbesini anlatmak isterlerken, "Kök Tengri" derler ve böylece, gök kubbesini, esas büyük Tanridan ayirirlardi. Bu çok eski Türk düsüncesinin izlerini, Oguz destaninda da, bulmamiz bizi sevindirmektedir. "Çünkü, Türk düsünce düzeni, yüzyillar boyunca degismemis ve ana çizgileriyle üç kit'a üzerinde yasamisti".

Burada önümüze çok önemli bir mesele de çikmaktadir: bazilarina göre, "Gün-Han", günesin hani; "AY-Han" ise, ayin hani seklinde açiklanmistir. Onlara göre Türkler, güneste de bir dünyanin oldugunu düsünmüs olmali idiler. Oguz-Han, en büyük oglunu da günese bir Han olarak tayin etmis olmaliydi. Bu düsünce tarzi, oldukça sakat ve yanlistir. "Oguz-Han'in ogullari günesin, ayin ve yildizlarin hanlari degil; bilakis günes, ay ve yildizlarin ta kendileri idiler. Gerçi Oguz-Han, yine insanoglu sayilan Türk milletinin, bir atasi idi. Fakat Oguz destaninda Oguz-Han, yanlnizca Türk milletini temsil etmiyor; ayni zamanda gögün ve yerin bütün varliklarini da, kendi adi ve soylari altinda topluyordu. Görülüyor ki, bir efsane gibi ve Türk milletinin türeyisi seklinde karsimiza çikan Oguz-Kagan destani, bütün kainatin kendileri idiler. Gerçi Oguz-Han, yine insanoglu sayilan Türk milletinin, bir atasi idi. Fakat Oguz destaninda Oguz-Han, yanlnizca Türk milletini temsil etmiyor; ayni zamanda gögün ve yerin bütün varliklarini da, kendi adi ve soylari altinda topluyordu. Görülüyor ki, bir efsane gibi ve Türk milletinin türeyisi seklinde karsimiza çikan Oguz-Kagan destani, bütün kainatin olus ve türeyis mitolojisi halinde görünüyordu. Iste Oguz-Han destaninin, bizce en önemli olan özelligi bu idi. Sonradan bu alti ogullar dörder ogul daha türeyerek, 24 Oguz boylarini meydana getireceklerdi".

9. OGUZ DESTANINDA "AILE DúZENI"

"Oguz efsanesinde görülen aile düzeni, daha çok 'Baba ailesi' ile ilgili idi":

Simdiye kadar sosyologlar aileleri, baslica iki bölüm içinde incelemislerdir. Ilkel kavimlerde

daha çok "Ana ailesi" görülüyordu. Fakat cemiyet ilerledikçe ve içtimaŒ seviye yükseldikçe "Baba ailesi" ne dogru bir gidis vardi. Daha dogrusu Ana ailesi geriligi, Baba ailesi ise, bir toplumun olgunlugunu gösteriyordu. Bazi Mogol efsanelerinde, ana ailesinin izlerini görmüyor degiliz. Mesela Cengiz-Han'in atasi kocasiz bir kadin idi. Gökten inen sari bir köpek seklindeki hayvandan hamile kalmis ve Mogol ulusunu meydana getirmisti. Türklerde ve Türk mitolojisinde, böyle bir "Ana-Ata" ya rastlamiyoruz. Türk mitolojisinin bütün atalari, - hatta istisnasiz olarak - hep erkek ve büyük bahadir idiler. Burada da, Oguz-Han'in çocuklarinin hepsi, erkek olarak dogmuslar ve Türk milletine birer baba olarak meydana getirmislerdi. Sunu da söylemekte fayda vardir: Eski Roma'da "Baba ailesi", kayitsiz ve sartsiz olarak, babanin hakimiyeti altinda idi. Baba oglunu satabilir ve öldürebilirdi. Ama Türklerde, böyle bir baba ailesi görmüyoruz. Oguz-Han babasini bile, müslüman olmadi diye öldürmüs ve ona karsi gelebilmisti.

10. OGUZ'UN TOPLUM DúZENI "ZAMAN BIRIMLERINE" GÖRE

"Oguz-Han'in ogullari ile boylarinin sayilari birer takvim rakamlari idiler":

Oguz destani, eski Türk düsünce ve toplumunun, mantik üzerine kurulmus düzenlerini göstermesi bakimindan, büyük bir öneme sahiptir. Eski Türkler, Iranlilar veya Hintliler gibi, hesapsiz ve düzensiz düsünmüyorlardi. "Türk düsüncesinin her yönü, matematik bir mantik üzerine kurulmus ve bu, topluma da siki bir disiplin ile benimsetilmisti". Oguz Han'in alti oglu vardi. Gögün kizindan dogan çocuklar Boz-Ok bölümünü yerin kizindan doganlar da, úç-Ok bölümlerini meydana getiriyorlardi. Bu yolla alti çocuk, ikiye bölünmüs ve üçlü bir düzen meydana getirilmisti. Yani 12 saatin, 12 ayin ve hatta 12 burcun yarisi olan çocuklar, yine bölümlere ayriliyorlar ve takvim biriminin bir çeyregini meydana getiriyorlardi. Bütün rakamlar 12 ile 24 sayilarini bölen, birimler idiler. Aslinda eski Türklerde çogu zaman bir sene 12 ay degil; 24 ay idi. Bu da ayin, onbes günlük devrelerine göre hesaplaniyordu. Nitekim Oguz Han'in da 24 torunu vardi. Eski Çin takviminde üç, alti, on iki ve yirmi dört rakamlari yalniz bir zaman birimi olarak degil; ayni zamanda kutsal sayilar olarak da, büyük bir öneme sahip idiler. Eski Çin'de, "zaman ve mekan birimleri", birbirine uyduruluyor ve zamanla mekan arasinda, bir birlik meydana getiriliyordu. 12 ay ve 24 saat, Çin imparatorlugu içinde de, 12 eyalet ile 24 vilayetin meydana gelmesini gerektiriyordu. Bunlari söylemekle Türkler, Oguz Kagan destanini, Çin düsüncesine göre düzenlemislerdir, demek istemiyoruz. Türklerin de kendilerine göre bir takvimi vardi; Çinlilerin de. Aslinda Türk takvimi, zaman zaman Çin'e tesir etmis ve Çin kültüründe de büyük bir önem kazanmisti. Fakat mitoloji tetkiklerinde, baslica problemlerin daha iyi anlasilabilmesi için, mukayeseli arastirmalar yapmak ve örnekler vermek, çok faydaladir.

"Oguz Han destanindaki 'takvim rakamlari', Türk devlet teskilati ile ordu düzeninde de

görülüyordu":

Oguz destani, yüzyillar ve hatta binyillar boyunca, Türk halklari tarafindan söylenmis ve anlatilmis, uydurma bir masal degildi: "Onu meydana getiren düsünce düzeni, yalnizca Türklerin gönüllerinde ve kalplerinde yasamamis; ayni zamanda, topluma düzen ve disiplin veren bir ilham kaynagi halinde devam etmisti". Mesela Büyük Hun imparatoru Mete'nin ordusu, 24 tümenden meydana geliyordu. Bu 24 tümen, 6 köseye bagli idi. Tipki Oguz Han'in 6 oglu gibi. Bu 6 köse de, ikiye ayriliyorlardi. "Sag" ve "Sol" adlar ile, imparatorlugun "Dogu" ile "Bati" yönlerini, aralarinda bölmüs bulunuyorlardi. Atilla'nin Macaristanda büyük bir imparatorluk kurmasi, düzenli ve disiplinli ordulari ile dehset vermesi, Avrupalilarin toplum düzenlerinde de, yeni yeni degisiklikler meydana getirmisti. Birçok Cermenler, Atilla'nin emrinde çalismislar ve Atilla Hunlarindan, pek çok sey ögrenmislerdi. Atilla, M.S. 450 de ölüp gitmisti. Fakat O'nun adi, Cermen ve Iskandinav efsanelerinden, yüzyillar boyunca silinmemisti. Hep, Atilla'nin harplerinden ve ordu düzeninden, bahsedilir olmustu. Bu zaman kadar "yüzlük", "binlik" ve "Onbinlik", ordu birimlerini bilmeyen Cermen'ler, Atilla'nin ölümünden sonra, yalniz kendi ordularini degil; köy ve sehirlerini bile, bu prensiplere göre düzenlediler. Atilla'nin ordularindan bahseden Iskandinav efsaneleri, O'nun 24 tümeninden ve 6 ordusundan söz açiyorlardi. Tipki Oguz Han'in 6 oglu ve 24 torunu gibi, bütün bunlar bize gösteriyor ki, "Oguz Kagan destani zihinlerde ve hayallerde yaratilmis bir hikaye degil; Türk toplumunu anlatan ve yansitan bilgiler idiler".

11. TúRK DEVLETI DúNYA DEVLETI IDI

"Eski Türkler yeryüzünü bir Türk devleti, Oguz Kagani da bütün insanligin bir hükümdari olarak düsünüyorlardi":

Oguz Han, 6 oglunu toplamis ve onlara, birçok ögütler vermisti. Bundan sonra beyleri ile, milletini de biraraya getirerek, büyük sölenler ile ziyaretler verdigini de görüyoruz. Eski Türk Kaganlari, savaslardan önce ve sonra bütün milleti toplar ve onlara, büyük ziyaretler verirlerdi. Bu toplantilar ayni zamanda, birer "kurultay" ve "danisma" toplantilari idiler. Uygurlarin Oguz destanina göre, Oguz-Han konusmaga baslamis ve kendi devletini tarif etmisti. O'na göre:

"Yukarida gök, kendi devletinin bir çadiri gibi idi. Günes de Oguz-Kagan devletinin bir bayragi olacakti". Zaten eski Göktürk yazitlari da öyle diyorlardi: "Yukaridaki mavi gök, asagidaki yagiz yer yaratildiginda ikisi arasinda da insanoglu yaratilmis insanoglunun üzerine de, atalarimiz Bumin-Kagan ile Istemi-Kagan, Han olarak oturmuslar". Göktürk devletini kuran Bumin ve Istemi-Kagan, yalnizca Türk milletinin degil; gök ile yer arasinda yasayan, bütün

insanligin hükümdarlari idiler. Onlar, bu tahta Tanri tarafindan oturtulmus ve bütün yeryüzünü idare etme yarligi da, yine Tanri tarafindan onlara verilmisti. Bu fikir, Türklerin yalnizca devlet idare etme düsüncelerinde degil; Türk dininin çok eski prensipleri içinde de bulunuyordu. Büyük Hun Devleti ile, daha sonraki Türk devletlerinde, bu düsüncenin türlü ve sayisiz örneklerini bulabiliyoruz.

"Oguz-Kagan'in akinlari, sonraki Türkler tarafindan, kendi bilgilerine göre, ilave edilmis bölümlerdi":

Simdiye kadar sözünü ettigimiz konular, Oguz-Kagan destaninin esasini meydana getiren bölümlerdi. Artik bundan sonra, Oguz Han'in akinlarindan söz açilir ve nereleri zaptettigi, genis olarak anlatilmaga çalisilir. Uygurlar, Oguz-Kagan'a, kendi bildikleri memleketleri akinlar yaptirirlar ve oralari aldirirlardi. Uygurlar, Iran ve Hindistan bölgelerini çok iyi tanimiyorlardi. Güney Rusya Türkleri hakkinda da pek fazla bilgileri yoktu. Cengiz-Han imparatorlugu kurulunca, adeta bütün imparatorluk içinde, Oguz-Kagan destanini yazmak ve söylemek bir moda haline gelmisti. Bu sebeple, çok daha genis ve büyük Oguz-Kagan destanlarinin yazilmaya baslandiklarini görüyoruz. Cengiz-Han Imparatorlugu, Anadolu dahil, Macaristan ovalarindan Japonya'ya ve daha güneyde de, Endenozya'ya kadar uzaniyordu. Bu sebeple, ayni çagda yasayan Türkler ve Iranli yazarlar, bu bölgeler hakkinda, gayet genis bilgilere sahip idiler. Bu çagda Oguz-Han, artik Cengiz-Han'in yerine konmustu. Cengiz-Han nerelere gidip, zaptetmis ise, Oguz-Han'a da, O'nun gibi akinlar yaptirilmisti. Cengiz-Han gençliginde akilli bir eskiyadan baska bir kimse degildi. Yol kesmek, haraç almak ve para toplamak, O'nun en ileri gelen özelliklerinden biri idi. Bu sebeple genis bölgeler elde edip, büyük bir devlet kurduktan sonra, gençligindeki haraç sistemini, yeni imparatorluguna da uygulamis ve buna göre, bir idare düzeni meydana getirmisti. Cengiz-Han herseyden önce, bir memleketin vergilerinin toplanmasina önem verir ve memurlarini, bu amaca uygun olarak tayin ederdi. Cengiz-Han çagindaki Oguz-Kagan destanlarinda artik Oguz Kagan degismisti. Zaptettigi yerlere vergi memurlari gönderiyor ve alinan vergileri de, tipki Cengiz-Han gibi, gözden geçiriyordu. Aslinda ise, eski Türk devletlerinin teskilati ile, Cengiz-Han'in kurdugu bu yeni düzen arasinda, büyük ayriliklar vardi. Hiç süphe yok ki, eski Türk Kaganlari da, zaptettikleri yeni memleketlerden gelecek vergilere, büyük önem veriyorlardi. Fakat devletin idaresinde, hakim olan tek ve en önemli prensip, vergi toplamak degildi. Nitekim Uygurlarin Oguz-Kagan destani daha çok eski Türk devlet teskilatini andiran bir sekilde konusuyor ve eski Türk kaganlarinin, gerçek düsüncelerini yansitiyordu.

12. OGUZ KAGAN DESTANININ EN ESKI BÖLúMLERI

"Arabanin icadi":

Göktürklerin türeyisleri ile ilgili efsanelerde, ates gibi insanliga faydali olan seyleri icad eden atalardan, söz açiliyor ve bunlara büyük bir önem veriliyordu. Zaten ates, tuz, araba v.s. gibi, insanligin gelismesine yardim etmis unsurlarla aletlerin icadlari, bütün dünya mitolojilerinde, en eski ve öz kalintilar olarak kabul edilmislerdir. Türklerin Kangli boyu, tarih boyunca büyük bir söhret yapmis ve Türk kavimleri arasinda, önemli bir yer tutmustu. Ilk bakista Kangli sözü, bir nevi bizim kagni, yani "kagni arabasi" deyimini andiriyordu. Bütün mitolojilerde oldugu gibi, Türk Mitolojisinde de, sözlerin dis görünüslerine göre, bazi benzestirmeler yapilmistir. Bu sebeple Oguz Kagan destaninda, kagni arabasinin icadindan söz açilirken, Kangli boyu ile bir ilgi kurulmustu. Uygur Türkçesi ile yazilan Oguz destaninda, Kagni'nin icad edilisi, söyle anlatiliyordu:

Çürced Kagan'i aldi, halkiyla ulusunu,
Yoketmek için geldi, Oguz-Han ulusunu.
Basgeldi Oguz-Kagan, basdi Çürced Hani'ni,
Ok ile kiliç ile, döktü düsman kanini.
Oguz öldürdü onu, kesti hemen basini,
Böldü ganimetleri, tabi kildi halkini.
Oguz'un askerleri, beyleri bütün halki,
Düsmanda ne bulursa, toplayip hep tüm aldi.
Atlar ile öküzler, katirlar az gelmisti.
Yigilmis yükler ise, ta daglari geçmisti.
Oguz'un bir eri vardi, akilli tecrübeli,
Barmakligi-Çosun-Billig, yatkindi ise eli.
Bir kagni arabasi, yapip koydu içine,
Oguz'un bu ustasi, devam etti isine.
Kagniyi çekmek için, canli öne kosuldu,
Cansiz alintilar da, üzerine konuldu.
Oguz'un beyleriyle, halki sastilar buna,
Onlar da kagni yapti, özenmislerdi ona.
Kagnilar yürür iken, derlerdi: "Kanga! Kanga!"
Bunun için de dendi, artik bu halka "Kanga".
Oguz bunu görünce, güldü kahkaha ile,
Dedi: "- Cansizi çeksin, canlilar Kanga ile!"
"Adiniz Kangalug olsun, belgeniz de araba!"
Birakti onlari da, gitti baska tarafa.

Oguz-Kagan, Mançurya Bölgesindeki kavimlere akin yaptiginda, çok mal elde etmis; fakat

bunlari, atlarla tasiyamamisti. Bunun üzerine, Oguz-Kagan'in akilli beylerinden birisi, bir araba yaparak, mallarin hepsini arabalara doldurmus ve Oguz-Kagan'in yurduna kadar tasimisti. Oguz-Kagan, böyle yeni bir icadi görünce, çok sevinmis ve bu beyinin soyundan gelen boylara da "Kangali" yani "Kagnili" adini vermisti. TabiŒ olarak bu, nihayet bir efsane ile sözlerin benzestirilmesinden baska bir sey degildi. Türkler çok eski çaglarda, tekerlek ile arabayi icad ederek kullanmislardi. Çok eski çaglarda herhalde, "Kangli" kavim adi da vardi. Fakat kendileri, henüz daha ortada yok idiler. Çünkü Türk boylari, zaman zaman çogaldikça bölünüyorlar ve eski adlar alarak, yeniden ortaya çikiyorlardi. M.S.V. yüzyilda, Ortaasya tarihinde önemli bir rol oynayan bazi Türk kavimlerine Çinliler, "Yüksek arabali kavimler" adini veriyorlardi. Çinlilerin bunlara, Yüksek arabali" demelerinin sebebi, herhalde onlarin arabalarinin yüksek, yani tekerleklerinin büyük olmasindan ileri geliyordu. Çin tarihleri, kendilerine benzeyen kavimlerden ve esyalardan söz açmazlardi. Öyle anlasiliyor ki, Türklerin bu arabalari, Çin'de kullanilan arabalara nazaran, çok daha büyük ve yüksek idiler. "Büyük tekerlekli arabalar birçok bakimlardan faydali ve elverisli idiler". Çamurlu bölgelerde ve engebeli arazilerde, büyük tekerlekli arabalari kullanmak, daha kolay oluyordu. Eski Türkler çadirlarini yalnizca yere kurmaz, ayni zamanda arabalar üzerine de oturturlardi. Bu arabalar, akinlarda da ordularin pesinden ayrilmazlardi. Oguz-Kagan destaninda da görüldügü gibi, harbe giden Türk ordularinin arkasindan, aileleri tasiyan arabalar ve kervanlar da yürürlerdi. Oguz-Kagan destanina göre böyle ordu düzenleri, yalnizca çok eski çaglarda görülüyordu. Bununla beraber, daha sonraki çaglarda, mesela Göktürk ve hatta Cengiz-Han akinlarinda bile hatunlar, Hakanlar ile beylerin arkalarindan gelirlerdi.

"Türkler ilk geminin yapilisi":

Oguz-Han'in bir beyi, Itil, yani Volga nehrini geçerken kendisine bir kayik yapmisti. Bu kayik veya gemi sayesinde, Oguz-Han'in ordulari nehrin karsi kiyisina geçerek, düsmani magl–p etmislerdi. Kayigi icad etme motifi de, her halde Türk mitolojisinin, en eski kalinitilarindan biri olsa gerektir. Eski Türkler, denizci bir millet degillerdi. Bununla beraber kendi ülkelerinde de, birçok genis nehirler ile göller bulunuyordu. Uygur türkçesi ile yazilmis Oguz Kagan destani, Türklerin gemi veya sali icad etmelerini söyle anlatiyordu:

Idil adli bu irmak, çok çok büyük bir suydu,
Oguz bakti bir suya, bir de beylere sordu: "-
Bu Idil sularini, nasil geçecegiz, biz?"
Orduda bir bey vardi, Oguz Han'a çöktü diz.
Ulug-Ordu-Beg derler, çok akilli bir erdi,
Bu yönde Oguz Han'a yerince akil verdi.
Bakti ki yerde bu beg, çok agaç var çok da dal,

Kesti biçti dallari, kendine yapti bir Sal.
Agaç sala yatarak, geçti Idil nehrini,
Çok sevindi Oguz-Han, buyurdu su emrini:
"- Kaliver sen burada, halkina oluver bey!
"Ben dedim öyle olsun, densin sana Kipçak-Beg!"

TabiŒ olarak diger Oguz destanlarinda, Kipçak-Beg'in dogusu ve bey olusu daha baska türlü anlatilmaktadir.

"Dünyamiza soguk rüzgarlar gönderen 'Buz-Dagi' motifi, Oguz destaninda da görülüyordu":

Karluk Türklerinin meydana gelisleri ile ilgili bölüm de, bazi önemli meselelerle karsilasiyoruz. Uygur türkçesi ile yazilmis Oguz destaninda, Karluk Türklerinin ortaya çikislari söyle anlatiliyordu:

Oguz-Kagan bakti ki, erkek kurt önler gider,
Ordunun öncüleri, Gökkurt'u gözler gider,
Görünce Oguz bunu, ne çok sevinmis idi,
Alaca aygirini, çabucak binmis idi.
Apalaca aygiri, Oguz severdi özden,
Ama at daga kaçti, kaybolup gitti gözden,
Bu dag buzlarla kapli, çok büyük bir dag idi,
Sogugun siddetinden, basi da ap ag idi.
Çok cesur çok alp bir bey, ordu içinde vardi,
Ne Tanri ne Seytandan, korku içinde vardi.
Ne yorgunluk ne soguk, erismez idi ona,
Bu bey daglara girdi, dokuz gün erdi sona.
Aygiri yakaladi, memnun etti Oguz'u,
Atamadi üstünden, daglardaki sogugu.
Olmustu kardan adam, kar ile sarilmisti,
Oguz onu görünce, gülerek katilmisti.
Dedi: "Bas ol beylere, artik sende burda kal!
"Sana Karluk diyeyim, ölümsüz adini al!
Çok mücevher, çok altin, hediye etti ona,
Bir bey yapti Karluk'u, devam etti yoluna.

Eski Türk Kaganlarinin atlari, büyük bir önem tasirlardi. Türk tarihinde, 60 veya 100 kilometre kosan, Mete'nin ati gibi efsanelemis birçok atlara da rastliyoruz. Elbette ki Oguz-Kagan, kaçak

atini orada birakip gidemezdi. Ama, o nasil bir atti ki, buzlarla örtülü büyük bir dag içine kaçmis ve pesindekileri de günlerce ugrastirmisti. Onu yakalayip getiren insanlar bile, bastan asagiya kadar kardan bir adama dönmüslerdi. Oguz-Kagan destanlarinda bu daga, "Muz-Tak", yani "Buz-Dagi" adi veriliyordu. Ati dagda bulup getiren bey de, kardan bir adam sekline girdigi için, Oguz Kagan tarafindan "Karluk yani Karlik" adi ile adlandirilmisti. Sonraki güçlü ve söhretli Karluk kabileleri, bu adamin soyundan geleceklerdi. Eski Altay efsanelerine bir göz attigimiz zaman da, böyle Buz daglarini Türk Mitolojisi içinde görebiliyoruz. Altay Türklerine göre, Kuzeyden esen soguk ve buzlu rüzgarlarinin geldikleri bir dag vardi. Altay Türkleri, soguk kuzey rüzgarlarinin, "Muz-Tak"adli buzlarla kapli bir "Buz-Dagi" ndan geldigine inaniyorlardi. Bu Buz Dagi dünyanin kuzeyini bastan basa kaplamisti. Buz daginin üzerinde de, yine "Buz" adi ile adlandirilan, büyük devler yasiyorlardi. Ilk bakista, Altay efsanelerindeki Buz Dagi motifleri, Himalaya daglari ile kar adamlari efsaneleri hatirlatir gibi idiler. Ama Türk Mitolojisindeki Buz Daglari herhalde yerli olarak, Türklerin zihinlerinden dogmus ve nihayet insan düsüncesinin, bir geregi gibi olusmus ve gelismis olmaliydilar. Bunlari söylemekle, Oguz-Kagan destanindaki, "Buz-Dag" in Altay efsanelerindeki Buz-Dagi ile ayni oldugunu ifade etmek istemiyoruz. Gerçi daha sonraki "Boz-Ok" Oguzlarinin yurtlarinda da, "Buz-Dag" adini tasiyan bazi daglar vardi. Ama mitoloji incelemeleri yapan bir kimsenin, diger efsaneleri de gözönünde tutarak, karsilastirmalar yapmasi, zorunlu görünmelidir. Eski Oguz yurdunda da Buz-Daglari olabilirdi. Fakat bu daglar, ne de olsa insanlarin zihinlerinde, efsanelesmis ve gerçek mahiyetlerini kaybetmislerdi.

13. OGUZ DESTANINDA "KÖPEK BASLI" INSANLAR

Oguz Kagan destanlarinin önemli bir bölümü de, "Köpek basli insanlar"in ülkelerine yapilan akinlardi. Türkler bu kavimlere, "It-Barak" adi veriyorlardi. "It" sözü, eski Türklerde de, köpek anlamina geliyordu. "Barak da, bir nevi köpekdi". Bazilarina göre, "Siyah ve tüylü bir köpek cinsi" idi. Fakat bu köpek de, herhalde baslangiçlarda, efsanevi bir köpek olmali idi. Oguz Kagan destanlarina göre, "It Barak'larin memleketi, kuzey-batiya dogru uzanan, karanlik ülkeleri içindeydi. Oguz-Han, 'It-Barak' lara karsi bir akin yapmis; fakat magl–p olarak, daglar arasindaki bir nehrin ortasinda bulunan, küçük bir adaciga siginmak zorunda kalmisti. Bu adacikta, savasta ölen askerlerinden birinin karisi da, bir çocuk dogurmak zorunda kalmisti. Fakat buraya siginan Oguz Han'in, ne bir çadiri ve ne de bir evi vardi. Kadin, agaç koguguna girmis ve orada çocugunu dogurmak zorunda kalmisti. Oguz-Kagan, kadinin esenlikle dogum yapmasina sevinmis ve çocuga da, Kipçak adini vermisti". Eski Türk efsanelerine göre "Kipçak" sözü, "agaç kogugu" anlamina geliyordu. Bildigimiz üzere "Kipçak" lar, Altay daglarinin batisindan, ta Güney Rusya içlerine kadar uzanan, büyük Türk kitleleri idiler. Herhalde Kipçak sözü de, çok eski çaglardan beri meydana gelmis, bir kavim adi olmaliydi. Fakat Türk destanlarini yazanlar, Kipçak'la "agaç kogugu" arasinda bir benzerlik bulmuslar ve bu yolla, Kipçak Türklerinin türeyislerini anlatmak istemislerdi. Az önce de söyledigimiz gibi,

"Oguz-Kagan, ikinci karisini bir göl ortasinda bulunan küçük bir adaciktaki agaç kogugunda bulmustu". Uygurlarin türeyis efsanesinde de, "Eski Uygur atalari, iki nehir ortasinda bulunan bir odaciktaki, kayin agacindan" dogmuslardi. Bu örneklerden de kolayca anlasiliyor ki, bir tarih olayi gibi gösterilen bu akinlarda, Türk mitolojisinin çok eski ve müsterek motifleri, sik sik görülebiliyorlardi:

Türkler "Barak" derlerdi, Kara tüylü köpege,
Böyle ad verirlerdi, büyük soylu köpege.
,Aslinda efsaneler, bir köpek anarlardi.
Onu da köpeklerin, atasi sayarlardi.
Bu köpek soylu idi, çok büyük boylu idi,
Av çoban köpekleri, hep onun oglu idi.
Kuzey-bati Asya'da güya "It-Barak" vardi,
Türklerse Iç Asya'da, onlara uzaklardi.
Baslari köpek imis, vücutlari insanmis,
Renkleriyse karaymis, sanki Kara Seytanmis.
Kadinlari güzelmis, Türklerden kaçmaz imis,
Ilaç sürünürlermis, ok mizrak batmaz imis.
Destanda denilmis ki, Oguz-Han yenilmisti,
Bir adaya siginip toplanip derilmisti.
On yedi sene sonra, Oguz onlari yendi.
Kadinlar yardim etti, orada savas dindi.
Oguz bu bölgeleri, "Kipçak-Beg" e il verdi,
Bunun için Türkler de, oraya "Kipçak" derdi.

Gerçi, bu efsane idi. Fakat içinde tarih olaylari da yatmaktaydi. Öyle anlasiliyor ki, bu bölgedeki güzel kadinlari Türkler almislar ve onlardan da, yeni bir nesil meydana getirmislerdi. Belik Kipçagin annesi de, güzel bir It-Barak kadinindan baska bir kimse degildi. Sonradan Kipçak, Oguz-Kagan tarafindan bu bölgelere tayin edilmis ve kuzey ülkeleri, hep onun soylari tarafinda idare edilmisti. "Kipçak'lar da türkçe konusuyorlar ve Türk kültürüne sahip idiler". Fakat Oguz destani, Kipçagi Oguz-Han'in soyundan degil, nihayet askerlerinden birisinin neslinden getiriyordu. Kipçak kuzeylere gitmis, orada soylari türemis ve yerlilerle karisarak, yeni akraba. Bir Türk kavmi meydana getirmisti.

"Köpekbasli insanlara Avrupa ve Hint mitoloilerinde de rastlaniyordu". Eski Yunan mitolojisinde de, köpek basli insanlarla ilgili, birçok efsanelere rastliyoruz. Daha sonraki Avrupa mitoloji de, köpek basli insanlara, zaman zaman yer vermisti. Avrupalilar, bu köpek basli kavme, "Borus" adini veriyor ve onlarin, bugünkü Finlandiya ile Rusya'nin kuzey

kisimlarinda yasadiklarini söylüyorlardi. Oguz-Kagan destanindaki "It-Barak" lar da asagi yukari, ayni bölgelerde idiler. Bu bakimdan, Avrupa ve Yunan Mitolojisi ile Türk Mitolojisi arasinda, bir benzerlik ve bir bag meydana gelmektedir. Köpek basli insanlar motifi, herhalde Türkler arasina, disaridan gelmis bir efsane olmali idi. Fakat Türkler, köpege önem vermezlerdi. Köpek, Türklere göre, asagi bir hayvandi, bunun için de Türk Mitolojisi, köpek basli insanlari daima küçük görmüstü. Köpek basli insanlarla ilgili efsaneleri, Hindistan'da ve güney bölgelerinde de görüyoruz. Hint Mitolojisi zaman zaman, köpege daha fazla önem vermisti. Bu sebeple Hindistan'daki köpek basli insanlar, asagi bir sinifi degil; soylu Hintlileri temsil ediyorlardi. Motifin, eski Yunan'da ve Avrupa'da görülmüs olmasina ragmen, Türklerde de bunlarin benzer sekillerini görmüyor degiliz. Mesela Dogu Göktürk devletinin önemli bir bölümünü meydana getiren. Tardus Türklerinin atalari da, "Basi kurt ve vücudu insan olan" bir kimse idi. " Köpek basli insanlara, Çin efsanelerinde de büyük bir yer verilmisti. Çin'in kuzeyinde ve Mançurya'da oturan bazi kavimler Çinlilere göre köpek basli idiler. Bu efsaneler Çin'de, çok daha eski çaglarda baslamisti. Hatta diyebiliriz ki, Çin'in köpek bagli efsaneleri, Yunanistan'daki efsanelere nazaran daha eski idiler". Mançurya'nin kuzeyinde oturan iptidaŒ Mogollar, köpege büyük bir önem verirlerdi. Onlarca köpek, hem kutsal ve hem de kendi milletlerinin atasi idi. Bu sebeple Oguz-Kagan destanina köpek basli insanlar motifinin, Çin'den mi, yoksa Avrupa'dan mi geldigini, kolayca kestirmek mümkün olamamaktadir. Cengiz-Han devrinde yazilmis olan Oguz destanlari, daha çok Bati ile ilgileri olan yazarlar tarafindan kaleme alinmislardi. Bu sebeple Oguz destanlarinda köpek basli insanlar, Kuzey Rusya ile Finlandiya'da gösteriliyorlardi. Elimizde bu konu ile ilgili, daha eski kaynaklarimiz maalesef yoktur. Buna ragmen, eski Türk destanlarinda, güya Kuzey Mançurya'da yasayan "Köpek basli" insanlardan da söz açiliyordu.

14. "ALTIN YAY" VE "úÇ GúMúS OK"

"Oguz-Kagan'in alti oglu hükümdarlik sembolü olan, 'altin bir yay" ile ""üç gümüs ok"u, avda bulup getirmislerdi":

Altindan yapilmis bir yay ile üç gümüs okun, Oguz'un ogullari tarafindan bulunusu, hemen hemen bütün Oguz destanlarinda yer almaktadir. TabiŒ olarak, ayri yer ve zamanlarda yazilmis olan Oguz destanlarinda, bu konuda da ufak degisiklikler görmüyor degiliz. Uygur türkçesi ile yazilmis Oguz destani, yayla oklarin daha önce, rüyada görüldüklerini yaziyordu. Bu çok güzel olay, söyle olmustu:

Söz disinda kalmasin, bilsin herkes bu isi,
Oguz-Kagan yaninda, vardi bir koca kisi,
Sakali ak, saçi boz, çok uzun tecrübeli.

Soylu bir insan idi, akilli düsünceli.
únvani Tüsimeldi, yani Kagan veziri,
"Ulug Türük" dü adi, Oguz'un seçme eri.
Altindan bir yay gördü, uyur iken uykuda,
Yayin bulunuyordu, üç gümüsten oku da.
Ta dogudan batiya, altin yay uzanmisti,
úç gümüs ok kuzeye, sanki kanatlanmisti.
Anlatti Oguz-Han'a, uyaninca uykudan,
Rüyayi tabir etti, içindeki duygudan,
Dedi: "Bu düsüm sana, dirlik düzenlik versin!
"Hakanima insallah, birlik güvenlik versin!
"Rüyada ne gördüysem, Gök Tanri'nin sözüyle,
"Seni de öyle yapsin, Tanri kutsal özüyle!
"Yeryüzü hep insanla, dolup tasar boyuna,
"Tanrim! Bagislayiver! Oguz-Kagan soyuna!"

Eski tarih kaynaklarina göre ise olay söyle olmustu: "Oguz-Han'in alti oglu bozkirlarda avlanirlarken, tesadüfen bir altin yay ile üç gümüs ok bulmuslar ve bunlari babalarina getirmislerdi".

Oguz destanlarinin en son metinlerinden biri sayilan, Hive'nin meshur Türk hani Ebülgazi Bahadir Han'in eserinde ise durum söyle anlatiliyordu:

"Oguz-Kagan bir vezirine, altin bir yay ile üç gümüs ok vermis ve bunlarin ayri ayri yerlerde, bozkirlar içine, yariya kadar gömülmesini emretmisti. Bey, Oguz-Kagan'in emrini yerine getirerek yayi, batidaki bir bölgeye ve üç gümüs oku da doguda yari yerlerine kadar gömerek, gelmisti. Bundan sonra Oguz-Kagan gögün kizindan dogan üç oglunu, yani Gün-Han, Ay-Han ve Yildiz-Han'i batiya göndermisti. Yerin kizindan dogan üç oglunu, yani Gök Dag ve Deniz Hanlari da, avlanmak için, doguya göndermisti. Batida ve doguda avlanan çocuklar, yay ile oklari bularak sevinmisler ve hemen onlari babalarina götürmüslerdi. Oguz-Han, altin yayi bulan çocuklarini, Bati ülkelerine tayin etmis ve gümüs oklari bulanlari da Dogu bölgelerine vermisti". Oguz-Han'in beyini göndererek, yay ile oklari yari yerlerine kadar topraga gömdermesi, baska hiçbir kaynakta görülmemektedir. Bu bakimdan böyle bir olayin, sonradan uydurulmus olmasi, ilk bakista akla çok uygun gelmektedir. Fakat Türk mitolojisinin diger motiflerini de hatirlayinca, bu olay üzerine önem vermeden geçmek, mümkün olmamaktadir. Çok eski bir efsanedir: "Atilla'nin çobanlarindan birisi, günün birinde bir sigirin, ayaginin kanadigini hayretle görmüs. Acaba sigirin ayagini böyle ne kesti diye arastirirken, yere saplanmis bir kiliç bulmus. Sapindan yere saplanmis olan bu kilici topraktan çikararak,

Atilla'ya getirmis. Atilla'nin etrafindakiler bunu görünce çok sevinmisler ve bu kilicin, Tanrinin kilici oldugunu söylemisler. Ayrica, bu kilici elde eden hükümdarin da, yaryüzüne hakim olacagini ifade etmisler". Gerçi bu hikaye, Iskitler çaginda da görülen bir efsane motifidir. Fakat Bati bölgelerini ellerinde tutacak olan Oguz-Han'in ogullarinin, yere gömülü altin bir yay bulmalari, da, herhalde Ebül Gazi Bahadir Han tarafindan uydurulmus bir efsane motifi olmasa gerekti.

"Atilla'nin kilici" gibi, Oguz-Kagan'in ogullarinin bulduklari "Altin Yay" ile "úç gümüs ok" da, Tanri tarafindan gönderilmis bir hakanlik sembolü gibi düsünülüyordu. Oguz-Kagan'in vezirinin, az önce bu konu ile ilgili olarak nasil bir rüya gördügünü okumustuk. Simdi yine Uygur türkçesi ile yazilmis Oguz destanindan, bu yay ile oklarin nasil bulunduklarini okuyalim:

Sabah olunca gördü, kendinden büyükleri, Çagirtarak getirtti, kendinden küçükleri, Dedi: "- Hey! Gönlüm benim" Avlansana haydi der! "Ihtiyarlik basa geldi, cesaretin hani der! "Gün, Ay, ve Yildiz sizler, gidin gündogusuna, "Gök, Dag ve Deniz siz de, gidin günbatisina!" "Oguz-Han ogullari, bunu hemen duyunca, Gitti üçü doguya, üçü bati boyunca. Av avlayip, kus kuslayan, Gün ile Yildiz ve Ay, Buldular yolda birden, som altindan tam bir yay. Sundular Oguz-Han'a, Han sevindi hem güldü, Aldi bu altin yayi, kirarak üçe böldü. Dedi: "-Ey, ogullarim! Kullanin bir yay gibi! "Oklarimiz erissin, göge deg bu yay gibi!" Av avlayip kus kuslayan, Dag ile Deniz ve Gök, Buldular yolda birden, som gümüsten tam üç ok, Sundular Oguz-Han'a, Han sevindi hem güldü. Aldi üç gümüs oku, ogullarina böldü. Dedi: "- Ey, ogullarim! Sizlerin olsun bu ok, "Yay atmisti onlari, olun siz de birer ok!"

Yay Türklerde bir hakimiyet sembolü idi. Hatta Büyük Selçuklu devletinin sembolü de, bir yaydan baska bir sey degildi. Fakat Oguz Kagan destanindaki altin yay, gökyüzünü bastan basa kapliyordu. Burada yay, bir devletin degil; daha çok gökyüzünün bir sembolü halinde idi. Gerçekten de Türkler, zaman zaman yayi gökyüzünün bir sembolü olarak görmüslerdi. Onlara göre "ebe kusagi" da, Tanrinin bir yayi gibi idi. Türlü renklerle bezenmis olan "ebe kusagi", gerçekten de altin bir yayi andiriyordu. Daha sonraki motifleri de, kesin olmamakla beraber bir açiklama dönemesine tabŒ tutmak, henüz daha hiçbir sey bilmedigimiz bu konular için faydali olacaktir. Daha gerçekçi Oguz destanlarina göre: "Oguz Kagan altin yayi, üç büyük ogluna vermis ve onlara, yayin bir hükümdarlik sembolü oldugunu hatirlatmisti. Bu sebeple hükümdarlik, devamli olarak batida oturan ve Oguzlarin Boz-Ok Türklerini meydana getiren, üç büyük çocugun hakki olacakti". Gerçekten de Türklerde yay, bir hükümdarlik sembolü idi. Efsane yazari, buna kendinden fazla bir sey ilave etmemisti: "Oguz-Han doguda oturan üç küçük ogluna, yani úç-Ok'larin atalarina ise, üç gümüs ok vermisti. Bu oklari verirken de ogullarina, okun bir elçilik sembolü oldugunu hatirlatmadan geri kalmamisti". Gerçi Türklerde ok, bir elçilik sembolü idi. Bir yere giden elçiler sembol olarak ellerinde, kendi

hükümdarlarinin oklarini tasirlardi. Fakat Oguz-Kagan'in küçük ogullarinin, elçi mertebesinde olduklari düsünülemezdi. Göktürk devletinde Bumin-Kagan, doguda oturur ve Büyük Kagan ünvanini tasirdi. Batidaki küçük kardesi ise, onun emrinde olarak Yabgu idi. Kendisi gerçi Büyük Kagan degildi ama; devlet içinde Bumin-Kagan'dan sonra geliyor ve bölgesinin idaresini de, tam selahiyetle elinde tutuyordu. úç-Ok'larin devlet içindeki vazife ve selahiyetleri de, Istemi-Kagan'inkine benzetilebilirdi.

15. OGUZ DESTANINDA "VERASET DúZENI"

"Oguz Kagan destanlarinda, Hükümdarlik büyük ogullara geçiyordu":

Az önce Türk mitolojisinde, yalnizca "Baba ailesi" nin görüldügünü söylemistik. IptidaŒ kavimlerde görülen "Ana ailesi" nin izleri, Türk mitolojisinde tamamen kalkmis ve silinmisti. Ana ailesinin izlerinin bulundugu kavimlerde veraset daha çok küçük ogullara düserdi. Mesela Cengiz Imparatorlugunda bile, bunun çesitli kavgalarini görebiliyoruz. Türk mitolojisinde ise hükümdarlik hakki, dogrudan dogruya büyük çocugun hakki idi. Bu sebeple Oguz-Han'in büyük oglu "Gün-Han", münakasasiz olarak, babasinin yerine geçmisti. Ayrica ana ailelerinde, dayi tarafinin adlari ve nüfuslari çok geçerdi. Türk mitolojisinin hemen hemen tümünde ise, dayi ailesinin en ufak bir izine bile rastlamiyoruz: "Türkler, eski ve geri çaglari çoktan geride birakmis ve yüksek içtimaŒ bir seviyeye erismislerdi".

16. OGUZ - KAGAN DESTANININ ORTA ASYADAKI KALINTILARI

Selçuklu ve Osmanli devletlerini meydana getiren "Oguz Türkleri", Türklügün en gelismis ve soylu bölümleri idiler". Birçok defalar büyük devletler kurmuslar ve tecrübe ile görgülerini, iyice gelistirmislerdi. Oguz Túrklerinden baska, Ortaasya'da yasayan, daha pek çok Türk vardi. Bunlarin pekçoklari, ne büyük bir devlet kurabilmis ve ne de toplum hayatlarini gelistirebilme ortamini bulabilmislerdi. Ama bunlar da, yine Türk idiler. Onlarin kültürleri de, Oguz Türkleri ile birçok baglar tasiyorlar ve mense birligi gösteriyorlardi. Mesela, Tanri daglari ile Dogu Türkistan'in batisinda yasayan Kirgiz'lar, tarih boyunca büyük devlet hayati yasayamamislardi. Tanri daglarinin derin vadilerinde, hayvanlarini otlatmakla geçinen bu Türkler, zaman zaman kurulan büyük Türk devletlerine tabŒ olmus ve öylece yasayip, gitmislerdi. Bununla beraber, onlarin da elbette ki, Oguz-Kagan'dan veya onunla ilgili Türk efsanelerinden haberleri vardi. "Oguz-Kagan destani, Oguz Türklerinin bir devlet mitolojisi halini almisti. Kurulan bütün devletler, kendilerini Oguz-Han'a bagliyorlar ve O'nun düzeni ile yetiniyor ve ögünüyorlardi" Kirgiz'larin ise, böyle bir iddialari yoktu. Ama onlar arasinda da, Oguz Kagan babasini öldüren kahramanlarin bulundugunu, sik sik görebiliyoruz. Kirgiz'lar, aslen Mogol olan Oyrat'lardan çok korkarlardi. Oyrat'lar henüz daha müslüman degil idiler.

Kirgiz'lar ise, Müslüman olmuslardi. Fakat Islamiyete henüz daha, iyi olarak isinmamislardi. Kirgizlar efsanelerine göre: "Oyrat Hani'nin, Alman-Bet adli bir oglu olur ve büyüyerek müslüman olma ihtiyacini, belki de Tanrinin ilhami ile, hissetmege baslar. Bunun için Kirgizlar'in yurduna kaçip, Islamiyeti ögrenmek ve nasil ibadet edildigini görmek ister". Öyle anlasiliyor ki Kirgiz'lar, bu sirada Islamiyetin en önemli sarti olarak, sakal birakma ile sarik giymegi biliyorlardi. Bu sebeple kendilerine kaçan Oyrat Han'ninin ogluna söyle diyorlardi:

Biyigini tiras et, sakalini koyuver,
Saçlarin olmaz böyle, kakülünü kirkiver;
Basindaki sapkanin, dügmelerini kesiver,
Her Cumadan Cumaya, mescitlere geliver!

Eski Türkler "sakal" birakmazlardi. Fakat biyiga, büyük önem verirlerdi. "Uzun saç" birakma da, Türklerin çok sevdikleri, bir an'aneleri idi. Bu sebeple Oyrat Han'nin oglunun biyiklari, "sapkasi" ile "saçlari" , Kirgiz Hocalarinin gariplerine gitmis ve kendilerine uymasi istenmisti. Türk mitolojisi adli büyük eserimizde, bu konu ile ilgili efsanenin, hemen hemen tümünü bulabilirsiniz.

"Müslüman olan Alman-Bet, babasina gider ve onun da müslüman olmasini ister. Babasi, oglunun bu istegini duyunca, kizar ve Alman-Bet'i yanindan kovar, (Önemli olan nokta, Alman-Bet'in babasinin da Oguz-Han'in babasi gibi, Kara-Han adi tasimasidir). Alman-Bet babasini razi edemeyince, yeniden Kirgiz'lara kaçar ve Kirgiz'larla beraber olup, babasina hücum eder. Büyük bir savastan sonra Alamn-Bet, babasi Kara Han'i öldürür ve bu suretle intikamini almis olur".

"Kirgiz'larin bu efsanesi, gerek din ve gerekse konu bakimindan, Oguz destani ile karsilastirilamayacak kadar geridir":

Alman-Bet, Oguz-Han gibi büyük bir kahraman olarak gösterilmistir. Fakat Alma-Bet'in kendisi, bir kagan degil; nihayet Kirgiz Hanlarinin emrinde bulunan, bir komutan gibidir. Savasir, yaralanir, magl–p olur, basit insanlar tarafindan zehirlenir ve her türlü seyler basina gelir. Kara Han'i öldürmekle, babasi onun yurdunu da, eline geçirmis degildir. Ögündügü seyler de, birkaç sigir sürüsü elde etmek, bol miktarda yag ve süt yagmalamak ve nihayet, sapka ile elbiseleri, ölülerin üzerinden çikararak toplamak gibi, basit seylerdi. Gerçi Kirgiz'larin efsaneleri de çok güzeldir. Bir cemiyetin isteklerini, izdiraplarini anlatir. Kendileri müslüman olmuslardir. Fakat etraflarindaki halklar ise, müslüman degillerdir. Onlar da, eski büyük Türk devletleri gibi, bu bölgeleri alip, düsmanlarini müslüman etmek isterler. Bu sebeple kahramanlarina, türlü savaslar yaptirirlar. Fakat savaslar küçüktür. Akinlar uzun sürer ama;

elde edilen yeni bir toprak parçasindan, hiç söz açilmaz. Kahramanlar, döner, dolasir, savasirlar ve yine, kendi küçük yaylalarina gelirler.

Bu sayfadaki bilgiler, Bahaeddin ÖGEL tarafindan hazirlanan Mili Egitim Bakanligi - Egitim Dizisi, "Türk Mitolojisi - I" adli kitaptan alinmistir.